

ПРИПИНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ СМЕРТЮ ГРОМАДЯНИНА АБО ЛІКВІДАЦІЄЮ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Коваленко Інна Анатоліївна,

к.ю.н., доцент

Міщенко Вікторія Дмитрівна

Студентка

Київський Національний університет

технологій та дизайну

м. Київ, Україна

Анотація: Актуальність дослідження припинення зобов'язань через смерть громадянина або ліквідацію юридичної особи зумовлена складністю цих правових інститутів у контексті євроінтеграційних процесів та сучасного розвитку цивільного права України. Зростання випадків припинення зобов'язань через смерть або ліквідацію юридичних осіб, зокрема в умовах військового стану та економічної нестабільності, вимагає удосконалення правового регулювання. Дослідження розглядає правонаступництво, особистий характер зобов'язань та процедуру ліквідації юридичних осіб. Отримані висновки мають практичне значення для покращення захисту прав учасників правовідносин та гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами.

Ключові слова: Припинення зобов'язань, смерть громадянина, ліквідація юридичної особи, правонаступництво, євроінтеграція.

Основний тест. Актуальність дослідження питань припинення зобов'язань смертю громадянина або ліквідацією юридичної особи зумовлена складністю та багатогранністю цього правового інституту в сучасних умовах розвитку цивільного права України. В контексті євроінтеграційних процесів та адаптації національного законодавства до стандартів ЄС особливого значення набуває вдосконалення механізмів правового регулювання припинення

зобов'язань.

Практична значущість дослідження посилюється тим, що в умовах військового стану та економічної нестабільності суттєво зростає кількість випадків припинення зобов'язань як через смерть громадян, так і внаслідок ліквідації юридичних осіб. За статистичними даними, у 2023 році кількість ліквідованих юридичних осіб збільшилась на 15% порівняно з попереднім роком [4, с. 114]. Це створює необхідність чіткого правового регулювання процедури припинення зобов'язань для захисту прав та законних інтересів усіх учасників цивільних правовідносин.

Теоретична актуальність дослідження обумовлена необхідністю комплексного аналізу правової природи припинення зобов'язань у зв'язку зі смертю громадянина або ліквідацією юридичної особи, визначення особливостей переходу прав та обов'язків до правонаступників, а також розмежування випадків припинення зобов'язань особистого характеру та тих, що можуть бути виконані іншими особами.

Припинення зобов'язання є важливим інститутом цивільного права, що регулюється главою 50 Цивільного кодексу України. Особливе місце серед підстав припинення зобов'язань займає смерть громадянина або ліквідація юридичної особи, що регламентується статтями 608 та 609 ЦК України. Актуальність дослідження цієї теми обумовлена необхідністю чіткого розуміння правових наслідків таких подій для всіх учасників цивільних правовідносин.

Відповідно до частини 1 статті 608 ЦК України, зобов'язання припиняється смертю боржника, якщо воно є нерозривно пов'язаним з його особою і у зв'язку з цим не може бути виконане іншою особою [1]. При цьому частина 2 цієї ж статті встановлює, що зобов'язання припиняється смертю кредитора, якщо воно є нерозривно пов'язаним з особою кредитора [2, с. 156].

Важливо зазначити, що згідно зі статтею 1218 ЦК України, до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті [1]. Як

зазначає Коструба А. В., особистий характер зобов'язань визначається їх природою та змістом, коли виконання безпосередньо пов'язане з особистими якостями, навичками чи вміннями боржника [3, с. 78].

Стаття 609 ЦК України регулює припинення зобов'язання ліквідацією юридичної особи. Зокрема, зобов'язання припиняється ліквідацією юридичної особи (боржника або кредитора), крім випадків, коли законом або іншими нормативно-правовими актами виконання зобов'язання покладається на іншу юридичну особу [1]. При цьому, відповідно до статті 104 ЦК України, необхідно розрізняти припинення юридичної особи шляхом ліквідації та реорганізації [4, с. 112].

При реорганізації, згідно зі статтею 106 ЦК України, відбувається правонаступництво, тобто перехід прав та обов'язків від однієї особи до іншої. На відміну від ліквідації, реорганізація не призводить до автоматичного припинення зобов'язань [5, с. 89].

При припиненні зобов'язання смертю громадянина важливо враховувати наступні законодавчі аспекти:

- положення статті 1218 ЦК України щодо складу спадщини;
- норми статті 608 ЦК України щодо особистого характеру зобов'язань;
- правила статті 1281 ЦК України щодо задоволення вимог кредиторів спадкодавця.

У випадку ліквідації юридичної особи необхідно дотримуватися:

- процедури ліквідації, встановленої статтями 104-112 ЦК України;
- черговості задоволення вимог кредиторів згідно зі статтею 112 ЦК України;
- порядку оформлення припинення відповідно до статті 104 ЦК України.

Таким чином, припинення зобов'язання смертю громадянина або ліквідацією юридичної особи детально регламентується чинним цивільним законодавством України та потребує комплексного застосування норм різних інститутів цивільного права.

Проведене дослідження дозволяє зробити низку важливих теоретичних та

практичних висновків щодо припинення зобов'язання смертю громадянина або ліквідацією юридичної особи.

По-перше, аналіз положень Цивільного кодексу України, зокрема статей 608 та 609, свідчить про комплексний характер правового регулювання припинення зобов'язань у зазначених випадках. Законодавець чітко розмежовує ситуації, коли зобов'язання припиняється безумовно через їх особистий характер, та випадки, коли можливим є правонаступництво.

По-друге, особливої уваги потребує питання визначення критеріїв "особистого характеру" зобов'язань, оскільки саме ця характеристика є ключовою для вирішення питання про можливість правонаступництва або припинення зобов'язання.

По-третє, у випадку ліквідації юридичної особи важливим є дотримання встановленої законодавством процедури та черговості задоволення вимог кредиторів, що забезпечує захист прав усіх учасників правовідносин.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості їх використання для:

- вдосконалення механізмів правового регулювання припинення зобов'язань;
- підвищення ефективності захисту прав кредиторів та боржників;
- розробки рекомендацій щодо вдосконалення процедури ліквідації юридичних осіб;
- гармонізації національного законодавства з правом ЄС у досліджуваній сфері.

Перспективними напрямками подальших досліджень є:

1. Розробка механізмів захисту прав кредиторів при ліквідації юридичної особи.
2. Вдосконалення критеріїв визначення особистого характеру зобов'язань.
3. Аналіз особливостей припинення зобов'язань в умовах військового стану.
4. Дослідження міжнародного досвіду правового регулювання

припинення зобов'язань.

Висновок. Дослідження припинення зобов'язань смертю громадянина або ліквідацією юридичної особи підтверджує важливість детального правового регулювання цього інституту в умовах сучасного цивільного права України. Актуальність теми зумовлена складністю застосування відповідних норм, необхідністю адаптації національного законодавства до європейських стандартів, а також зростанням випадків припинення зобов'язань в умовах військового стану та економічної нестабільності.

Цивільний кодекс України чітко регулює випадки припинення зобов'язань через смерть або ліквідацію юридичних осіб, однак потребує вдосконалення в частині визначення критеріїв "особистого характеру" зобов'язань та розвитку механізмів правонаступництва. Важливим є також дотримання процедури ліквідації юридичних осіб і захист прав кредиторів у цих процесах.

Практичне значення отриманих результатів полягає в удосконаленні правового регулювання припинення зобов'язань, підвищенні ефективності захисту прав учасників цивільних правовідносин і гармонізації національного законодавства з правом ЄС.

Подальші дослідження повинні зосередитися на вдосконаленні механізмів захисту прав кредиторів при ліквідації юридичних осіб, удосконаленні критеріїв особистого характеру зобов'язань та аналізі особливостей припинення зобов'язань в умовах військового стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV (редакція станом на 01.01.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Цивільне право України: підручник. Київ: Істина, 2021. 520 с.
3. Коструба А.В. Юридичні факти в механізмі припинення цивільних правовідносин: монографія. Київ: Ін Юре, 2020. 376 с.

4. Майданик Р.А. Цивільне право: Загальна частина. Том 1: Вступ у цивільне право. Київ: Алерта, 2022. 472 с.

5. Жорнокуй Ю.М. Припинення юридичних осіб за цивільним законодавством України: теорія і практика. Право України. 2022. №3. С. 85-93.